

Peter Rác jubiluje

Peter Rác celebrates a jubilee

Výborný slovenský ornitológ, obdivuhodný znalec najmä podunajskej prírody a pritom skromný a priateľský človek – Peter Rác sa v tomto roku dožíva 70-tich rokov. Narodil sa v Bratislave 12. marca 1952 a okrem povinnej vojenskej služby prežil tam celý svoj život. V Bratislave vychodil základnú aj strednú školu, na ktorej maturoval 3. júna 1970. Najprv sa zamestnal ako brigádnik v Slovenskom národnom múzeu, kde pracoval od 1. decembra 1970 do 31. augusta 1971. Od 1. decembra 1971 nastupuje ako technický pracovník na vtedajšiu Katedru živočíšnej fyziológie a entomológie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave, na ktorej zotrval, aj po jej reorganizácii v r. 1990 na Katedru živočíšnej fyziológie a etológie až do odchodu na dôchodok 31. decembra 2017.

Petrovou záľubou už od detských čias boli vtáky, ktoré pozoroval v prírode, ale niektoré si prinášal aj domov a choval ich tu. Za nimi prechodil všetku väčšiu mestskú zeleň Bratislavy a postupne sa púšťal aj do prírodných zákutí v jej okolí. Už v tomto čase nadviazal kontakt s Dr. B. Matouškom zo Slovenského národného múzea a bol to on, ktorý ho tam aj zamestnal ako brigádnika. Tento pracovný pobyt v múzeu ovplyvnil aj jeho ďalšie smerovanie v ornitológii.

Jeho obľúbeným skúmaným územím sa stáva najmä Dunaj, jeho okolitá príroda a vtáky v nej, ktorú navštevoval a skúmal celý svoj život a stal sa u nás jej výborným znalcom. Treba vysoko oceniť, že nezostal len pri skúmaní súčasného stavu tohto prostredia, ale vďaka jazykovým znalostiam celý život precízne študoval aj starú literatúru opisujúcu v minulých desaťročiach či storočiach výskyt tunajších vtákov a prírodné

pomery vôbec. Tiež vyhľadával ľudí, ktorí tu pôsobili, či ich potomkov, ktorí mu spomienkami, prípadne prostredníctvom písomných záznamov, vedeli spresniť aj doplniť viaceré historické údaje. Nadviazal blízke kontakty s Dr. F. Balátom a Dr. A. Stollmannom, ktorí v tejto oblasti pracovali. Takto mohol nadobudnúť komplexnejší pohľad na výskyt, prípadne zmeny vo výskyte určitých druhov vtákov, objektívnejšie sa vysloviť ku skúmanému javu a hlbšie vidieť dynamiku jeho procesu. Je potrebné si priznať, že takýto prístup často chýba vo viacerých príspevkoch v našich časopisoch.

Bolo pochopiteľné, že Peter popri skúmaní vtákov sa zaujímal aj o spolkovú činnosť. Od r. 1971 bol členom Československej ornitologickej spoločnosti, na akciách ktorej spoznal Doc. W. Černého, Ing. O. Kadleca, Dr. J. Formánka, Dr. J. Hanzáka, Dr. K. Hudeca a Ing. Z. Kuxa. Bol členom aj Moravského ornitologického združenia (spolku), kde sa zoznámil s F. J. Hejlmom a Dr. S. Svobodom.

Ešte na jeseň 1970 sa spoznal so známym moravským krúžkovateľom V. Hájkom z Břeclavi, s ktorým podnikol niekoľko terénnych exkurzií a v r. 1976 získal aj oprávnenie na krúžkovanie vtákov. Tejto činnosti sa ale dlhodobo nevenoval.

Ešte pred založením Slovenskej ornitologickej spoločnosti bol členom jej Prípravného výboru. Keď bola 20. apríla 1985 založená Slovenská ornitologická spoločnosť SZOPK a bol zvolený aj prvý riadny výbor spoločnosti, Peter sa stal zakladajúcim členom spoločnosti, členom jej výboru a zároveň bol zvolený za pokladníka spoločnosti. Túto funkciu zastával do

Obr. 1. Peter Rác pri hniezde sýrkorky čiernohlavej (*Poecile montanus*) v dunajských luhoch, 23. 4. 2016. Foto: J. Svetlík.
Fig. 1. Peter Rác near the nest hole of the Willow Tit (*Poecile montanus*) in Danube floodplain forest, April 23, 2016. Photo by J. Svetlík.

roku 2006. V zápisniciach zo zasadnutí výboru spoločnosti sa pravidelne opakuje jeho meno, hlavne spojené s riešením finančných otázok spoločnosti, ktoré v tom čase boli predkladané výboru Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny. Pod hlavičkou tohto zväzu sme v prvých rokoch existencie našej spoločnosti aj patrili. Zároveň, hneď na prvom zasadnutí výboru SOS dňa 27. júna 1985, ho výbor poveril, spolu s Dr. B. Matouškom, Ing. A. Randíkom a Dr. J. Vargom, pripraviť podklady k riešeniu krúžkovania vtákov na Slovensku. Podobne ho výbor požiadal vypracovaním nového návrhu členských preukazov spoločnosti. Výbor spoločnosti mal zámer pravidelne uverejňovať rubriku ornitologických pozorovaní v Správach spoločnosti a podľa „Výzvy SOS prispievateľom“ zo dňa 28. januára 1986, tieto materiály mal redigovať a zostavovať Peter. K tomu však napokon nedošlo, Správy vyšli len v dvoch číslach, bez uverejnenia tejto rubriky a pozorovania sa začali vydávať s mimoriadnou pedantnosťou Petra v časopise Tichodroma. Pri tejto príležitosti chcem ešte spomenúť, že Peter bol od 27. marca 1999 aj člen Faunistickej komisie SOS

a v piatom a šiestom čísle Tichodromy aj člen jej redakčnej rady. Teda možno konštatovať, že Peter svojimi aktivitami mal od začiatku existencie spoločnosti rešpekt u členov výboru či členov SOS vôbec a svoju prácu si vykonával zodpovedne.

Jeho prvé publikácie sú zo začiatku 70-tých rokov minulého storočia a prinášajú kratšie informácie o zimnom výskyte beluš veľkej a tiež o nezvyčajnom zahniezdení hrdličky poľnej na frekventovanej ulici v Bratislave, ktoré zaznamenal ako 14 ročný. V rokoch 1973 – 1977, teda počas piatich rokov bol na celom území Československa mapovaný hniezdny výskyt všetkých druhov vtákov. Domnievam sa, že tu je potrebné pre našich mladších kolegov, ktorí si to nemusia pamätať, urobiť kratšie doplnenie. Spomenuté mapovanie bola vlastne medzinárodná akcia, ktorá nadväzovala na takéto mapovanie, ktoré sa pôvodne uskutočnilo vo Veľkej Británii v r. 1968 – 1972 pod vedením British Trust for Ornithology. Postupne sa k takémuto výskumu pridávali ďalšie krajiny a na XV. Medzinárodnom ornitologickom kongrese v Holandsku v r. 1970 vznikla pracovná skupina,

ktorá o rok neskôr vo Veľkej Británii založila výbor European Ornithological Atlas Committee zložený z ornitológov z jednotlivých európskych zemí, ku ktorým sa v r. 1972 pridali aj ornitológovia z Československa. Hlavným cieľom bolo publikovanie národných Atlasov hniezdného rozšírenia vtákov v danej krajine na základe rovnakej štandardizovanej kvadrátovej metódy a neskôr, na vypracovaní takéhoto celoeurópskeho Atlasu, ktorého začiatok bol plánovaný na r. 1985 (Šťastný et al. 1987). Pre Slovensko bol národným koordinátorom Ing. Randík a mapovalo tu 186 spolupracovníkov. Do akcie sa zapojil aj Peter a svoj výskum uskutočňoval v Podunajsku. Jeho údaje o hniezdení niektorých druhov vtákov sú v uvedenej publikácii aj priamo citované. Podobne pri spracovávaní dát do kompendia o rozšírení vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002) Peter prispel pozorovaniami o viacerých, najmä vodných, príbrežných, či dravých druhoch z dunajského ekosystému.

Ako som už vyššie uviedol, všetky Petrove príspevky sa vyznačujú mimoriadnou precíznosťou, do detailov naštudovanými nielen literárnymi odbornými zdrojmi, či tými z den-

nej tlače, ale aj zbierkovým dokumentačným materiálom deponovaným v múzeách. Pre získanie, prípadne overenie údajov, ktoré vkladá do svojich publikácií je ochotný, aj za nemalé vlastné peniaze, vycestovať aj do okolitých štátov a konzultovať ich s tamojšími odborníkmi. Tento prístup je zvlášť viditeľný v príspevkoch, v ktorých analyzuje historické údaje o výskyte niektorých vtáčích druhov.

Ako som už spomenul, Peter má tiež veľkú zásluhu na pravidelnom spracovaní doteraz nepublikovaných pozorovaní od rôznych pozorovateľov do rubriky „Ornitologické pozorovania“ a ich uverejnenie v Tichodrome. Pozorovania sú hlavne významné tým, že okrem recentných dát sú v nich zachytené aj staršie či dokonca niekoľko desaťročí staré údaje, ktoré neboli uverejnené, pochádzajúce z rôznych rukopisných materiálov a často aj z lokalít, ktoré zanikli alebo zmenili svoj pôvodný charakter. Vďaka jeho aktivite, ktorú uskutočňuje s jemu charakteristickou pedantnosťou a zápalom, máme možnosť zaznamenať aj pozorovania, ku ktorým by sme ináč mali sťažený prístup, ba o ktorých by sme ani nevedeli a boli by stratené. Pri jednotlivých dru-

Obr. 2. Peter Rác je stálym účastníkom ornitologických konferencií vo Zvolene (vedľa neho vľavo B. Matoušek, A. Stollmann, A. Dudich), 6. 9. 2013. Foto: A. Krištín.

Fig. 2. Peter Rác is stable participant of ornithological conferences in Zvolen (next to him to the left B. Matoušek, A. Stollmann, A. Dudich), September 6, 2013. Photo by A. Krištín.

hoch je okrem autorizácie pozorovania, dátumu výskytu, prípadne priebehu hniezdenia opísané, často podrobne, aj prostredie, vďaka čomu sa databáza slovenskej ornitológie kompletizuje a získava reálnejší charakter.

Ďalšou obdivuhodnou vlastnosťou Petra je jeho snaha ponúknuť slovenským ornitológom aj medailóny menej, prípadne pre mnohých z nás vôbec neznámych ornitológov, ktorí sa však dlhé roky venovali regionálnemu výskumu vtáctva v lužných lesoch a na dunajských ostrovoch. Okrem iných nám takto priblížil život a prácu maďarského ornitológa Pála Raposa (1916 – 2001), ktorý bol síce rodákom z Veľkých Levár, no celý svoj dospelý život prežil v maďarskej Rajke. Zaslúžil sa hlavne o vybudovanie oologickej zbierky vtákov z tesnej blízkosti našich hraníc. Túto zbierku publikácie prvýkrát spracoval Peter (Rác 2006), čím nám umožnil sa s ňou nielen zoznámiť, ale keďže bola získavaná z protilahlej, maďarskej časti dunajskej prírody, komplexnejšie spoznať tamjšie vtáacie druhy. Druhého ornitológa ktorého nám v spoluautorstve so Stollmannom podobne predstavil bol Lajos Csiba (Rác & Stollmann 2014). Csiba (1901 – 1966) bol na Slovensku málo známy, hoci dlhé roky, až do r. 1947, žil v Šamoríne a skúmal vtáky v Podunajsku. Autori komplexne zhodnotili jeho život a prácu, uverejnili jeho ornitologické pozorovania a oologické zbery, ale spomenuli aj jeho spoločenskú činnosť.

S veľkým očakávaním tiež čakáme na finalizáciu Petrových pozorovaní vtáctva z dunajskej prírody, ktoré realizuje desiatky rokov do podoby monografie, ktorá má predpoklad stať sa základným dokumentom z tohto územia.

Na doplnenie celkového portrétu Petra rád by som spomenul, že veľmi dobre pozná históriu Bratislavy a jej okolia, študuje ju, chodí na rôzne prednášky, ktoré sa zaoberajú touto problematikou. Spolu s Petrom Pišútom odpublikovali príspevok o historických arcibiskupských hraničných medzníkoch, ktoré označovali hranice lužného lesa v okolí Podunajských Biskupíc a ktoré sú v súčasnosti nekultúrne ničené pri lesných prácach či vandalmi. Poukázali tiež na súčasné necitlivé metódy hospodárenia v luž-

nom lese, ktoré menia a stierajú pôvodný ráz terénu riečnej nivy (Pišút & Rác 2001).

Napokon by som chcel vyzdvihnúť a aj tu sa Petrovi poďakovať za jeho dlhoročnú ochotu byť vždy nápomocný pri riešení rôznych zoologických problémov. Robil to nezištne, so zaujatím a snahou pomôcť. Nešlo mu o to, aby takýmto spôsobom získal vyššiu hodnotu svojho citačného indexu, nikdy takto nerozmýšľal. Vždy bol ochotný a schopný pomôcť radou, doplnením ďalších údajov a to aj s obdivuhodným prehľadom v literatúre. Potešilo ho keď mohol tým prispieť k riešeniu rôznych výskumných, projektových, prípadne kvalifikačných prác, keď to bolo potrebné pre študentov alebo pre tých s titulmi. O to mu v prvom rade išlo. Bolo dobré a je stále dobré mať takéhoto kamaráta. Zo srdca mu za všetko, za mňa, aj za mnohých ďalších ďakujem a prajem do ďalších rokov veľa radosti a spokojnosti z poznávania našej prírody.

Eudovít Kocian
Bratislava

Literatúra:

- DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRIŠTÍN A. (eds.) 2002: Rozšírenie vtákov na Slovensku. — Vydavateľstvo Veda, Bratislava.
- PIŠÚT P. & RÁC P. 2001: Arcibiskupské hraničné medzníky z roku 1784 v Podunajských Biskupiciach. — Pamiatky a múzeá 2: 22–25.
- RÁC P. 2006: Pál Rapos a jeho oologická zbierka. — Tichodroma 18: 151–155.
- RÁC P. & STOLLMANN A. 2014: Lajos Csiba (1901–1966) podunajský ornitológ a zberateľ. — Spravodaj múzea – Múzeumi Híradó, Dunajská Streda 23 (2005 – 2014): 161–186.
- ŠŤASTNÝ K., RANDÍK A. & HUDEC K. 1987: Atlas hnízdniho rozšírení ptákov v ČSSR 1973/77. — Academia, Praha.

Došlo: 5.12.2022

Online: 12.1.2023

- BOHUŠ M., LENGYEL J. & RÁC P. 2009: The White-tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*) in Slovakia. — *Denisia* 27: 79–83.
- BOHUŠ M. & RÁC P. 1997: Nové výskyty pelikána ružového (*Pelecanus onocrotalus*) na Dunaji. — *Tichodroma* 10: 173–174.
- BOHUŠ M., RÁC P., LENGYEL J. & VÁCZI M. 2009: Správa zo siedmeho sčítania zimujúcich orliakov morských na Dunaji. — *Dravce a sovy* 5 (1): 22.
- DERAJ M., RÁC P. & BOHUŠ M. 2019: História ochrany prírody na území Chránenej krajiny oblasti Dunajské luhy – jej súčasnosť a perspektívy. — *Spravodaj múzea – Múzeumi Híradó, Dunajská Streda* 24: 44–69.
- KOČIAN L. & RÁC P. 2022: Andrej Stollmann 90 ročný. — *Naturae tutela (in prep.)*.
- KRIŠTÍN A., KOČIAN L. & RÁC P. 2001: Červený (ekozozologický) zoznam vtákov (Aves) Slovenska. — *Ochrana prírody* 20 (Supplementum): 150–153.
- KÚDELA M., LENGYEL J. & RÁC P. 2010: Močiansky ostrov v rokoch 2009–2010. — *Vtáky* 5 (3): 12.
- LITERÁK I., MATUŠÍK H. & RÁC P. 2014: Luňáci, jejich variabilita a hybridizace. — *Živa* 1: 35–39.
- MATOUŠEK B., RÁC P. & ŠTOLLMANN A. 2002: Ornitologické poznámky z pozostalosti RNDr. Zoltána Molnára. — *Tichodroma* 15: 102–126.
- PIŠÚT P. & RÁC P. 2001: Arcibiskupské hraničné medziny z roku 1784 v Podunajských Biskupiciach. — *Pamiatky a múzea* 2: 22–25.
- RÁC P. 1974: Správa o zimnom výskyte beluše veľkej (*Casmerodius albus*) pri Bratislave. — *Zprávy Československé ornitologické spoločnosti* 13: 3.
- RÁC P. 1975: Nezvyčajné zahniezdenie hrdličky poľnej (*Streptopelia turtur* L.). — *Acta Rer. Natur. Mus. Nat. Slov.* 21: 273–274.
- RÁC P. 1987: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 1: 166–173.
- RÁC P. 1993: Za RNDr. Františkom Balátom, CSc. — *Tichodroma* 5: 173.
- RÁC P. 1998: Poznámky k práci „Vtáky slovenského úseku Dunaja a Žitného ostrova“. — *Tichodroma* 11: 217–243.
- RÁC P. 2003: Zmeny ornitocenóz počas výstavby a po uvedení VD Gabčíkovo do prevádzky. In: LISICKÝ M. J. & MUCHA I. (eds): *Optimalizácia vodného režimu ramennej sústavy v úseku Dunaja Dobrohošť–Sap* z hľadiska prírodného prostredia. — *Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava*.
- RÁC P. 2005: Prvé sčítania zimujúcich vodných vtákov na Dunaji. — *Vtáče správy* 12 (4): 6.
- RÁC P. 2005: Ornitologická zaujímavosť. — *Vtáče správy* 12 (1): 10.
- RÁC P. 2006: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 18: 147–150.
- RÁC P. 2006: Pál Rapos a jeho oologická zbierka. — *Tichodroma* 18: 151–155.
- RÁC P. 2006: Hniezdenie rybára riečného (*Sterna hirundo*) na Dunajskom vodnom diele v prvých rokoch po jeho napustení. — *Vtáky* 1 (3): 5.
- RÁC P. 2007: K zimovaniu niektorých druhov vtákov na juhozápadnom Slovensku. — *Tichodroma* 19: 74.
- RÁC P. 2007: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 19: 96–98.
- RÁC P. 2007: Zimovanie chochlačky bielookej (*Aythya nyroca*) a kačice chrapľavej (*Anas querquedula*) na Dunaji. — *Tichodroma* 19: 152–154.
- RÁC P. 2008: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 20: 179–182.
- RÁC P. 2008: Zaniknuté kolónie chavkošov nočných (*Nycticorax nycticorax*) v Podunajsku. — *Vtáky* 3 (4): 4–5.
- RÁC P. 2009: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 21: 121–123.
- RÁC P. 2010: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 22: 134–138.
- RÁC P. 2011: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 23: 79–82.
- RÁC P. 2011: Ornitologické poznámky z pozostalosti Františka Baláta (Z Slovensko). — *Tichodroma* 23: 99–106.
- RÁC P. 2012: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 24: 125–128.
- RÁC P. 2012: Ako vznikla na Slovensku prvá ornitologická rezervácia. — *Vtáky* 7 (1): 14–15.
- RÁC P. 2013: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 25: 94–97.
- RÁC P. 2014: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 26: 107–110.
- RÁC P. 2014: Z histórie výskumu bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) na Žitnom ostrove. — *Vtáky* 9 (3): 4–7.
- RÁC P. 2015: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* 27: 136–139.

- RÁC P. 2015: Rapos Pál tojásgyűjteménye. Pp. 395–406. In: HARASZTHY L. (ed.): Magyarországi tojásgyűjtemények katalógusai. — Pro Vértes Nonprofit Zrt., Csákvár.
- RÁC P. 2016: Ornitologické pozorovania. — Tichodroma 28: 117–120.
- RÁC P. 2016: Hniezdil slávik veľký (*Luscinia luscinia*) v minulosti v dunajských luhoch? Revízia historických literárnych údajov. — Vtáky 11 (2): 8–9.
- RÁC P. 2017: Revízia historických literárnych údajov o hniezdení svrčička zelenkavého (*Locustella naevia*) pri Bratislave. — Tichodroma 29: 49–50.
- RÁC P. 2017: Poznámka k historickému výskytu kúdelníčky lužnej (*Remiz pendulinus*) na našom území. — Vtáky 12 (3): 8.
- RÁC P. 2018: Ornitologické pozorovania. — Tichodroma 30: 88–92.
- RÁC P. 2019: Ornitologické pozorovania. — Tichodroma 31: 56–58.
- RÁC P. 2020: Ornitologické pozorovania. — Tichodroma 32: 77–80.
- RÁC P. 2021: Ornitologické pozorovania. — Tichodroma 33: 77–79.
- RÁC P. & BOHUŠ M. 2011: „Zimné hniezda“ orliakov morských. — Vtáky 6 (1): 5.
- RÁC P., GÚGH J., MELIŠKOVÁ M. & DERAJ M. 2019: Posledné hniezdné kolónie brehule hnedej v prirodzených brehoch na Dunaji. — Vtáky 14 (1): 8.
- RÁC P. & KÚDELA M. 2011: Hniezdenie bociana čierneho v poľných stromoradiach na Žitnom ostrove. — Vtáky 6 (3): 4.
- RÁC P., KÚDELA M., KOVAČOVSKÝ P. & RYCHLIK L. 2010: Zimovanie kačice chriplavej (*Anas strepera*) na Dunaji. — Acta Rer. Natur. Mus. Nat. Slov. 56: 68–70.
- RÁC P., LENGYEL J., HARVANČÍK S., CHAVKO J. & BOHUŠ M. 2010: Krúžkovanie mláďat orliakov morských na Dunaji. — Vtáky 5 (4): 7.
- RÁC P., LENGYEL J., KÚDELA M. & BOHUŠ M. 2007: Je zánik hniezdnej populácie prhlviara červenkastého na Žitnom ostrove definitívny? — Vtáky 2 (4): 4.
- RÁC P., RIDZOŇ J. & SLABEYOVÁ K. 2009: Zimovanie hrdzavky potápavej (*Netta rufina*) na Dunaji. — Tichodroma 21: 106–107.
- RÁC P. & STOLLMANN A. 2014: Lajos Csiba (1901–1966) podunajský ornitológ a zberateľ. — Spravodaj múzea – Múzeumi Híradó, Dunajská Streda 23 (2005 – 2014): 161–186.
- RÁC P., SZALAY F., KALAVSKÝ J. & ČAMLÍK G. 2018: Ešte k havranom v Bratislave. — Vtáky 13 (2): 4–5.
- SOLTI B., RÁC P., ŠTOLLMANN A. & HARASZTHY L. 2015: Csiba Lajos tojásgyűjteménye. — Pp. 265–281. In: HARASZTHY L. (ed.): Magyarországi tojásgyűjtemények katalógusai. Pro Vértes Nonprofit Zrt., Csákvár.
- SZALAY F. & RÁC P. 2015: Spomienky na petržalské kavky. — Vtáky 10 (3): 5.
- VÝBOR SOS (BIRDLIFE SLOVENSKO = RÁC P.) 2011: Rozlúčili sme sa s doc. Aladárom Randíkom. — Vtáky 6 (1): 3.